

METOD GENOMFÖRANDE TILLFÖRLITLIGHET

Charlotta Kratz

Den första SOM-undersökningen genomfördes 1986, och SOM-90 är alltså den femte i sin serie av årligen återkommande nationella opinionsstudier. Undersökningarna genomförs som samarbetsprojekt mellan olika forskningsprogram vid statsvetenskapliga institutionen och institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. I samband med de tidigare SOM-undersökningarna har särskilda metodredovisningar utarbetats (Reimer, 1987; Björkqvist, 1988, 1989; Bennulf, 1990), och följande kapitel är en motsvarande redovisning för SOM-90. De tidigare redovisningarna har behandlat olika aspekter av datas kvalitet på ett mycket enhetligt sätt. Föreliggande kapitel har anpassats till de tidigare, och ger möjlighet till jämförelser av datas kvalitet i samtliga SOM-undersökningar.

Population och urval

Som grund för varje SOM-undersökning ligger ett obundet slumpmässigt urval (OSU) om 2 500 personer, i åldersintervallet 15-75 år. Urvalssannolikheten är lika för samtliga i populationen, som 1990 begränsades till svenska medborgare.

Urvalsprincipen är gemensam för SOM-87, SOM-88 och SOM-90. SOM-86 och SOM-89, däremot, riktades även till icke-svenska medborgare i Sverige.

Samtliga SOM-undersökningar kan göras jämförbara genom att de utländska medborgarna i SOM-86 och SOM-89 exkluderas ur analyserna.

Valet av åldersintervallet 15-75 år är gemensamt för samtliga SOM-undersökningar, och vanligt inom samhällsvetenskaplig forskning.

Frågeformuläret

Frågeformuläret för SOM-90 utarbetades, liksom de tidigare, i samarbete mellan de olika forskningsprogrammen och undersökningsledningen. (Formuläret finns återgivet i sin helhet som bilaga i denna volym.) Frågorna är indelade i sju sammanhållna block (se uppställningen nedan).

Frågornas placering följer i stort mönster från tidigare undersökningar, och i den mån enskilda frågor förekommit vid samtliga tillfällen har de i SOM-90 samma placering som tidigare.

Formuläret inleds med ett tämligen allmänt frågeområde, massmedieanvändning. Därefter följer frågeområden med högre svårighetsgrad: politik och samhälle, energi, kärnkraft och miljö, Sveriges förhållande till omvärlden samt frågor som behandlar svenska folkets inställning till muslimer och islam. Mot slutet av formuläret återfinns enklare frågor om fritid och levnadsförhållanden. Avslutningsvis kan svarspersonerna ge egna synpunkter på undersökningen. Detta kan ske på två sätt: dels finns en fråga med bundna svarsalternativ, dels finns ett antal tomma rader där den som vill kan kommentera formuläret.

Fråga 1-13	Massmedier
Fråga 14-24	Politik och samhälle
Fråga 25-34	Energi, kärnkraft och miljö
Fråga 35-38	Sveriges förhållande till omvärlden
Fråga 39-43	Islam och muslimer
Fråga 44-48	Fritid
Fråga 49-67	Bakgrundsuppgifter

Formuläret bestod av 67 frågor, de flesta uppdelade på delfrågor. Totalt fick svarspersonerna ta ställning till 267 enskilda frågor. Fyra frågor (tidningsval, viktiga samhällsproblem, vilken bilmodell man äger samt yrke) ställdes som öppna frågor, övriga hade fasta svarsalternativ.

Undersökningsplanen och genomförandet

Fältarbetet genomfördes av IMU/Testologen AB och följde ett mönster som i princip är en upprepning av tidigare års.

Frågeformuläret, med en presentationsfolder över undersökningen, ett följebrev och ett portofritt svarskuvert skickades ut den 16 oktober 1990. Redan två dagar senare skickades ett vykort som påminde om enkäten, tackade dem som svarat och bad de som inte hade gjort det att göra så. Tanken var att det första utskicket skulle komma fram senast på fredagen, och påminnelsevykortet redan på måndagen. I tidigare SOM-undersökningar har snabbpåminnelsevykortet haft mycket god effekt.

Påminnelsebrev, samtliga innehållande frågeformulär, svarskuvert och följebrev med anmodan att sända in enkäten, skickades ut ytterligare tre gånger, 30 oktober, 13 och 20 november. Erfarenheter från tidigare SOM-studier har gjort oss övertygade om att utskick utan nytt frågeformulär inte gör mycken nytta (Björkqvist, 1989).

Telefonanmaningar till samtliga som ännu inte svarat genomfördes mellan 3 och 9 december.

Den 7 januari gjordes ytterligare ett utskick med formulär, svarskuvert och följebrev, men nu enbart till dem som varit omöjliga att spåra via televerket. Under december månad hade det nämligen visat sig att en relativt stor andel (30 procent, eller 281 individer) av dem som ännu inte svarat var omöjliga att spåra via telefonkatalogen, såväl via eget som annans namn. Vi hade alltså inte lyckats komma i kontakt med dem för telefonpåminnelser, varför de istället fick ytterligare en påminnelse per post.

De viktigaste hållpunkterna i fältarbetet i samband med SOM-90 återfinns i följande tablå:

Fältarbetet i SOM-90

tisdag 16 oktober	fältarbetet startar - utskick av enkät, följbrev, svarskuvert och presentationsfolder
torsdag 18 oktober	utskick av påminnelsevykort
tisdag 30 oktober	ett första påminnelsebrev med enkät och svarskuvert
tisdag 13 november	ett andra påminnelsebrev med enkät och svarskuvert
tisdag 20 november	ett tredje påminnelsebrev med enkät och svarskuvert
måndag 3 till söndag 9 december	telefonpåminnelser till resterande svarspersoner, nytt formulär till dem som accepterar att få sig sådant tillsänt
måndag 7 januari	påminnelsebrev med enkät till sådana som inte svarat, och inte heller kunnat lokaliseras med hjälp av televerket
onsdag 23 januari	fältarbetet avbryts

I SOM-87 introducerades snabbpåminnelsen - vykortet som redan efter ett par dagar skickas till samtliga svarspersoner. Snabbpåminnelsen blev en succé 1987, den visade sig påskynda inflödet av enkäter högt betydligt, och har använts sedan dess. I och med att den skickas ut omedelbart efter det första utskicket går det inte att särskilja någon särskild påminnelseeffekt, men inflödet av enkäter var mycket högt i början av fältarbetet även 1990. Under de första sju dagarna strömmade 53 procent av den totala andelen svar in. För att kunna studera effekterna av respektive utskick redovisas, i tabell 1, inflödet av enkäter i SOM-90 dag för dag (för en jämförelse med SOM-86-SOM-88 se Björkqvist, 1989, för jämförelse med SOM-89, se Bennulf, 1990).

Tabell 1: Inflödet av enkäter dag för dag i SOM-undersökningen 1990

Datum	Ant.	Kum. ant.	Proc.	Kum. proc.	Datum	Ant.	Kum. ant.	Proc.	Kum. proc.
saknas	3	3	.2	.2	29/11	21	1433	1.3	90.6
23/10	11	14	.7	.9	30/11	12	1445	.8	91.3
24/10	42	56	2.7	3.5	3/12	8	1453	.5	91.8
25/10	157	213	9.9	13.5	4/12	8	1461	.5	92.4
26/10	195	408	12.3	25.8	5/12	8	1469	.5	92.9
29/10	177	585	11.2	37.0	6/12	8	1477	.5	93.4
30/10	157	742	9.9	46.9	7/12	4	1481	.3	93.6
31/10	98	840	6.2	53.1	10/12	8	1489	.5	94.1
1/11	52	892	3.3	56.4	11/12	15	1504	.9	95.1
2/11	32	924	2.0	58.4	12/12	6	1510	.4	95.4
5/11	19	943	1.2	59.6	13/12	6	1516	.4	95.8
6/11	53	996	3.4	63.0	14/12	5	1521	.3	96.1
7/11	62	1058	3.9	66.9	17/12	4	1525	.3	96.4
8/11	65	1123	4.1	71.0	18/12	5	1530	.3	96.7
9/11	52	1175	3.3	74.3	19/12	3	1533	.2	96.9
11/11	1	1176	.1	74.3	20/12	3	1536	.2	97.1
12/11	36	1212	2.3	76.6	27/12	5	1541	.3	97.4
13/11	29	1241	1.8	78.4	2/1	3	1544	.2	97.6
14/11	25	1266	1.6	80.0	3/1	7	1551	.4	98.0
15/11	20	1286	1.3	81.3	4/1	1	1552	.1	98.1
16/11	11	1297	.7	82.0	8/1	1	1553	.1	98.2
19/11	6	1303	.4	82.4	11/1	1	1554	.1	98.2
20/11	17	1320	1.1	83.4	15/1	3	1557	.2	98.4
21/11	15	1335	.9	84.4	6/1	4	1561	.3	98.7
22/11	16	1351	1.0	85.4	17/1	5	1566	.3	99.0
23/11	17	1368	1.1	86.5	18/1	1	1567	.1	99.1
26/11	5	1373	.3	86.8	22/1	2	1569	.1	99.2
27/11	16	1389	1.0	87.8	23/1	13	1582	.8	100.0
28/11	23	1412	1.5	89.3	<i>tot</i>	1582	1582	100.0	100.0

Efter den första anstormningen i slutet av oktober mattas inflödet successivt. Andelen enkäter som kommer in blir mot slutet av november lågt, för att under december bli väldigt lågt. Den första påminnelsen med nytt formulär, den 30 oktober, visar viss effekt - en förhöjd inströmning 6-9 november. Effekter av de övriga påminnelserna är svåra att utläsa, vilket till viss del måste bero på att posten distribueras med kraftigt varierande resultat beroende på varifrån i landet brev skickas.

I det här sammanhanget, och med ovanstående tabell för ögonen, blir det viktigt att låta insamlingsarbetet sträcka sig över en relativt lång tid. De negativa effekter detta kan tänkas ha måste få uppvägas av det faktum att man ändå når en så hög svarsfrekvens som vi gjort här.

Svarsfrekvens och bortfall

Enkätundersökningar i Sverige brukar ha en svarsfrekvens om mellan 65 och 75 procent. Andelarna varierar något beroende på typen av svarspersoner och geografiska områden (Ohlsson 1986).

Svarsfrekvensen i SOM-90 uppgår till 66 procent. I SOM-86 var svarsfrekvensen 68 procent, i SOM-87 noterades 70 procent, den var 69 procent i SOM-88 och 66 procent i SOM-89. I postenkätundersökningar genomförda vid institutionen för journalistik och masskommunikation har svarsfrekvensen regelmässigt legat omkring 70 procent fram till mitten av 80-talet, för att under de senare åren sjunka till omkring 65 procent (Björkqvist 1988; Kratz 1989, 1990; Severinsson 1990.) Trots att den är lägre än vad som kanske varit önskvärt ligger alltså svarsfrekvensen för SOM-90 på en såväl acceptabel som förväntad nivå.

Från det ursprungliga urvalet om 2 500 personer har 87 personer definierats bort. De bortdefinierade utgörs av sjuka, långvarigt bortresta samt ej spårade postreturer. Exakt samma grupper definierades bort i SOM-86-SOM-89. Antalet bortdefinierade är aningen lägre, 87 individer istället för 99 respektive 91, om man jämför SOM-90 med SOM-88 och SOM-89. Tabell två ger en översikt över urval, bortfall och bortfallsorsaker.

Tabell 2: Urval, bortfall och bortfallsorsak i SOM-90

<i>ursprungligt urval</i>	2 500
bortdefinierade	87
varav	
sjukdom, institutionell vård, postretur och utlandsvistelse	78
avliden	2
ej svensktalande	7
<i>nettourval</i>	2 413
ej svar på grund av vägran att deltaga	831
svar	1 582*
<i>andel svar, procent</i>	66

*Av de inkomna svaren var 19 omöjliga att identifiera, eftersom svarspersonerna avlägsnat identitetsmarkeringen.

Svarsfrekvens i grupper

Bortfallet i SOM-90 var alltså ganska stort, något större än i de tidigare SOM-undersökningarna, med undantag för SOM-89. Frågan är om bortfallet har skapat några skevheter i resultatet. Tabell 3 redovisar svarsandelen i olika grupper, och ger möjlighet till kontroll. Om svarsandelen är likstor i olika grupper indikerar det att vår undersökning är representativ för hela befolkningen.

När det gäller kön framgår det att svarsfrekvensen är något högre bland män än bland kvinnor. Samma resultat gäller för SOM-86. I SOM-87, -88 och -89 var svarsandelen däremot högre bland män. Huvudslutsatsen är dock att benägenheten att svara på våra enkäter är ganska likstor bland män och kvinnor.

Tabell 3: Svandsandelar i olika grupper för SOM-undersökningarna 1986-1990 (procent)

	SOM -86	SOM -87	SOM -88	SOM 89	SOM -90
<i>Kön</i>					
män	66	68	65	65	66
kvinnor	63	72	70	66	64
<i>Ålder</i>					
15-19	73	77	76	64	66
20-24	61	68	60	66	59
25-29	60	62	64	59	62
30-39	60	69	65	66	61
40-49	64	68	69	67	65
50-59	66	66	69	66	67
60-75	67	70	67	66	70
<i>Riksområde</i>					
Stockholm	53	66	59	61	63
östra mellansverige	67	69	70	66	66
Småland med öarna	77	71	74	66	70
sydsverige	68	72	67	61	61
västsverige	62	74	66	60	66
norra mellansverige	70	72	69	64	64
mellersta Norrland	69	72	64	63	67
övre Norrland	65	64	74	68	67

Svandsbenägenheten är något ojämn i olika åldersgrupper i SOM-90. Människor i de tre åldersgrupperna mellan 20 och 39 år svarar i något lägre utsträckning än andra åldersgrupper. Mönstret var detsamma i SOM-86, under det att SOM-87, -88 och -89 visar lägre svandsandelar endast i någon av de tre åldersgrupperna. Åldersfördelningen i SOM-undersökningarna är också jämnare än i många andra enkätundersökningar (se tex Severinsson, 1986). En förklaring till detta fenomen kan vara SOM-undersökningarnas många påminnelser. Grupper som normalt svarar i mindre utsträckning förmås svara i större utsträckning efter ett antal påminnelser. I tabell 4 jämförs åldersfördelningen mellan svenska folket, SOM-undersökningarnas urval och de svarande.

Tabell 4: Åldersgruppernas fördelning i SOM-undersökningarna 1986-1989 i jämförelse med Sverige totalt (procent)

Ålder	SOM-86		SOM-87		SOM-88		SOM-89		SOM-90		Sv.
	urv.	sv.	urv.	sv.	urv.	sv.	urv.	sv.	urv.	sv.	bef.
15-29	29	30	25	26	26	27	27	27	27	26	27
30-49	36	34	37	37	37	36	38	40	38	37	37
50-75	35	36	38	37	37	37	35	33	35	37	36
S:a procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	2500	1668	2500	1672	2500	1645	2500	1578	2500	1582	**

Anmärkning: Uppgifterna om svenska folkets åldersfördelning är hämtade ifrån Statistisk årsbok 1986.

SOM-87, SOM-88 och SOM-90 uppvisar stora likheter med totalpopulationen vad beträffar såväl urvalets representativitet som representativiteten bland de svarande. I SOM-86 är den yngsta åldersgruppen något överrepresenterad både i urval och svarspopulation, i SOM-89 är den mellersta åldersgruppen något överrepresenterad bland de svarande, och den äldsta något underrepresenterad. På det hela taget är dock samtliga SOM-undersökningar representativa för svenska folket när det gäller åldersfördelning.

I de tidigaste SOM-undersökningarna var svarsbenägenheten lägst i stockholmsområdet. I SOM-89 var så inte längre fallet, och i SOM-90 visar för första gången sydsverige lägst andel svarande (tabell tre). Ett sammanträffande är att två lokala läsvaneundersökningar genomförda i sydsverige inom ramen för forskningsprogrammet Dagspresskollegiet vid institutionen för journalistik och masskommunikation visar lägre svarsfrekvenser än direkt jämförbara undersökningar genomförda i andra områden (Kratz, 1990; Severinsson, 1990). SOM-90 kännetecknas av en något jämnare fördelning av svar över riket än tidigare SOM-undersökningar.

Internbortfall

Ovan redogjorde vi för sådant bortfall som beror på att människor överhuvudtaget inte sânt in något formulär som svar. I följande avsnitt skall vi gå vidare

till det *interna bortfallet*, bortfall inom ett ifyllt formulär. Denna typ av bortfall är av tre typer: människor kan välja att hoppa över delar av frågor, hela frågor eller hela frågeblock. En första iakttagelse för SOM-90:s räkning är att alla tre typerna är tämligen sällsynta. (Andelen helt överhoppade frågor är överlag mycket låg i SOM-undersökningarna.)

För de flesta frågorna i SOM-90 ligger andelen som hoppat över hela frågan endast mellan en och fem procent. Högst andel (15 procent) har fråga 38, som handlar om vilken inställning de olika politiska partierna har i EG-frågan. Motsvarande siffra för SOM-89 är 22 procent. Nästintill lika högt bortfall, 14 procent, har fråga 42, en bedömning av islams utveckling, samt fråga 22, där svarspersonerna ombeds ange partisympati. Samtliga tre frågor är delar av frågeblock (om politik, vårt förhållande till omvärlden respektive islam), och ingen av de övriga frågorna i blocken har lika stort bortfall. Detta indikerar att tendensen att hoppa över hela frågeblock är ganska låg.

Det avslutande avsnittet i formuläret, bakgrundsuppgifterna, visar på ett par punkter tämligen högt bortfall. Detta kan på sätt och vis vara ett större problem än bortfallet på de övriga frågorna, eftersom analyser baserade på bakgrundsuppgifter naturligtvis bara kan omfatta individer som lämnat sådana uppgifter om sig själva. Problemet gäller främst frågorna 57-60 (arbetstidens omfattning, yrkesgrupp, statlig eller privat anställning samt fackföreningstillhörighet) som visar bortfall om 11-13 procent.

Bortfallet inom frågor (svars personer har besvarat frågan, men hoppat över en del av den) är relativt lågt i SOM-90. De delar av frågor som visar högre bortfall än andra delar är företrädesvis sådana som man kan anta att människor anser sig ha svårast att bedöma. Fråga 13, där svars personerna ombeds uppge sitt förtroende för en rad medietyper, är ett bra exempel. Bortfallet på hela frågan är lågt, bara 1,6 procent. Fem av de sex medietyperna (lokal morgonpress, kvällspress, Sveriges Television, riksradiation och lokalradiation) har sedan ett ytterligare bortfall om omkring fyra procent. Morgonpressen i Stockholm, som regelbundet läses av ungefär sju procent av Sveriges befolkning utanför stockholmsregionen (Kratz, 1991) visar ett tre gånger så stort bortfall, 11 procent.

Idag GT/Kvällspressen visar på motsvarande sätt ett högre bortfall än Expressen eller Aftonbladet (fråga 2).

Omvänt kan ett lågt internt bortfall inom en fråga indikera att en del av en fråga upplevs som viktigare än andra delar. Fråga 11, där svars personerna ombeds

ta ställning till namns publicerande i samband med brott, har överlag relativt lågt bortfall, och visar absolut lägst andel svarsvägrare för exemplet "kommunpolitiker".

Andelen svarsvägrare är helt oberoende frågornas längd. Formulärets längsta fråga, fråga 46, där människor ombeds ta ställning till 24 olika värden, har ett bortfall om endast 1,6 procent.

Fyra av enkätens frågor ställdes utan fasta svarsalternativ. Istället fick svarspersonerna själva på blanka rader uppge vilken tidning de läser, vilka tre samhällsproblem de uppfattar som viktigast samt vilket yrke de har och vilken bil de äger. Ingen av dessa fyra frågor visar högre bortfall än genomsnittet.

I stora drag följer internbortfallet samma mönster som tidigare SOM-undersökningar. De flesta intervjupersoner svarar på de flesta frågorna, men känsliga frågor och svåra politiska frågor riskerar att bli utan svar i något större utsträckning än övriga frågor. Frågor som anses viktiga besvaras i högre grad än andra frågor.

Ett mått på enkätens svårhetsgrad, eller grad av tillgänglighet, ges av svarspersonerna själva. Sist i enkäten ställs frågan om "man tyckte det var några problem att fylla i enkäten" och vilka frågor som i så fall var svåra. Internbortfallet var stort på denna fråga (16 procent), hela 62 procent kryssade för alternativet "jag tyckte inte det var några större problem att svara", 22 procent angav att vissa frågor var svåra att besvara. En klar majoritet av svarspersonerna fann det alltså inte särskilt problematiskt att besvara SOM-90.

Förhållandet mellan de fem SOM-undersökningarna

Det finns några centrala skillnader mellan de olika undersökningarna. Det gäller framförallt urvalen: SOM-87, -88 och -90 riktades enbart till svenska medborgare, SOM-86 och SOM-89 riktades även till utländska medborgare boende i Sverige. En annan skillnad gäller andelen svarande, dels totalt, dels i olika grupper. En tredje viktig skillnad mellan undersökningarna är svarshastigheten. Inströmningen av besvarade enkäter under de första insamlingsveckorna var avsevärt högre i SOM-87, -88, -89 och -90 än i SOM-86. Dessa faktorer är exempel på omständigheter som kan tänkas ha inverkat på svarsmönstren i undersökningarna.

I tabell 5 görs därför en jämförelse av de olika bakgrundsvariablernas fördelning i den fem SOM-undersökningarna. Vi kan konstatera att fördel-

ningarna är i det närmaste identiska. I stora drag är SOM-90 mycket lik sina föregångare när det gäller fördelningen på olika bakgrundsuppgifter. Där jämförelser är möjliga överensstämmer resultaten också mycket väl med hela svenska folkets fördelning.

Tabell 5: Jämförelse mellan bakgrundsvariabler, SOM-86-SOM-90 och samtliga svenskar (procent)

Bakgrunds- variabler	SOM-86	SOM-87	SOM-88	SOM-89	SOM-90	samtliga svenskar
<i>Kön</i>						
Män	51	49	47	48	51	49
Kvinnor	49	51	53	52	49	51
<i>Ålder</i>						
15-29 år	30	26	27	26	26	27
30-49 år	34	37	36	39	37	37
50-75 år	36	37	37	35	37	36
<i>Arbetstid</i>						
Heltid	76	74	74	76	77	76
Deltid	24	26	26	24	23	24
<i>Sektor</i>						
Statlig	17	17	18	16	15	11
Kommunal	28	28	27	31	27	30
Privat	55	55	55	53	58	59
<i>Facklig tillhörighet</i>						
LO-förbund	59	59	55	56	56	61
TCO-förbund	33	33	33	34	32	31
SACO/SR- förbund	8	8	12	10	13	8

Anmärkning: Siffrorna under kolumnen "samtlig svenskar" avser 1984 på samtliga frågor utom för kön och ålder där siffrorna avser 1987. I SOM-86 ställdes frågan om fackförening som 'är' medlem; SOM-87-SOM-90 är frågan formulerad som 'är/var' medlem.

Tabell 5 forts.

Bakgrunds- variabler	SOM-86	SOM-87	SOM-88	SOM-89	SOM-90
<i>Förvärvsarbete</i>					
Förvärvsarbetande	63	63	63	64	63
Har beredskapsarbete	1	1	1	0	0
AMS-utbildning	1	1	1	1	1
Arbetslös	2	2	2	1	2
Ålderspensionär	14	15	14	15	15
Förtidspensionär	5	4	5	4	3
Hemarbetande	5	4	3	4	3
Studerande	11	11	11	10	10
Ej svar	2	3	2	2	3
<i>Självklassificerad yrkesgrupp</i>					
Tjänsteman	24	28	28	25	25
Tjänsteman, arbetsledande	13	12	14	15	15
Tjänsteman, företagsledande	2	3	2	2	2
Arbetare	44	42	39	40	39
Arbetare, arbetsledande	6	5	6	7	7
Egenanställd arbetare	1	1	1	1	1
Jordbrukare, ingen anställd	3	3	3	3	2
Jordbrukare, anställda	0	0	1	0	0
Företagare, ingen anställd	3	3	4	3	4
Företagare, 1-9 anställda	3	3	2	3	4
Företagare, 10- anställda	1	1	0	1	1
<i>Subjektiv klasstillhörighet</i>					
Arbetsfamilj	52	46	48	45	46
Jordbrukarfamilj	4	4	5	5	4
Tjänstemannafamilj	25	29	27	29	29
Högre tjänstemannafamilj	10	11	11	11	10
Egen företagare	9	10	8	10	11
<i>Politiskt intresse</i>					
Mycket intresserad	9	12	9	10	10
Ganska intresserad	38	41	41	41	42
Inte särskilt intresserad	44	40	41	42	39
Inte alls intresserad	10	7	8	7	8
<i>Ej svar</i>	1	1	1	0	1

Efter fem år är SOM-undersökningarna en etablerad tidsserie, och varje ytterligare år kommer att göra redan insamlade data än mer värdefulla.

Av materialet som redovisats här vi kan konstatera att SOM-undersökningarna ger en förhållandevis god bild av svenska folket. Detta innebär dels att SOM-data med fördel kan användas för jämförelser över tid, dels att SOM-mängderna vid behov kan slås ihop för att skapa större mängder, och därmed ge högre tillförlitlighet för en mängd specialanalyser.

LITTERATUR

- Bennulf, Martin (1990) 'Samhälle opinion massmedia 1989 - metod och genomförande', sid. 131-142 i S. Holmberg och L. Weibull (red.), *Medier och opinioner*. SOM-undersökningen 1989. SOM-rapport nr. 5. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen och institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Björkqvist, Karin (1988) 'Metodredovisning', sid. 63-77 i S. Holmberg och L. Weibull (red.), *SOM-undersökningen 1987*. SOM-rapport nr. 2. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen och Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Björkqvist, Karin (1988) *Tidningsläsning i Gästrikland - en presentation av en läsarsundersökning*. Arbetsrapport nr. 28. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Björkqvist, Karin (1989) *SOM-undersökningen 1988. Metod frågeformulär kodbok*. SOM-rapport nr. 3. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen och Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Kratz, Charlotta (1989) *Tidningsläsning i Kalmar och på Öland*. Arbetsrapport nr. 54. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Kratz, Charlotta (1990) *Tidningsläsning i sydöstra Skåne. En presentation av en läsarsundersökning*. Arbetsrapport nr. 3. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Kratz, Charlotta (1991) *Verklighetsval och kapital. En studie av det ekonomiska och det kulturella kapitalets betydelse för läsningen av stockholmsmorgontidningar utanför Stockholm*. Arbetsrapport nr. 6. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Ohlsson, Anders (1986) *Att svara eller inte svara - det är frågan*. Rapport nr. 12. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Reimer, Bo (1987) 'SOM-undersökningen 1986: uppläggning och utfall' sid. 5-7 i S. Holmberg och L. Weibull (red.), *SOM-undersökningen 1986. Genomförande deltagande huvudresultat*. SOM-rapport nr. 1. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen och Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.

Severinsson, Ronny (1986) *Tidningsläsning i Södermanland*. Arbetsrapport nr. 13. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.

Severinsson Ronny (1990) *Tidningsläsning i nordvästra Skåne*. Arbetsrapport nr. 2. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation.

Statistisk Årsbok 1986.

